

ԳԱՅՐԵՆԻՔ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ա.ԶԳ.Ա.ՅԻՆ ԵՒ ԴԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր : — Բաժանորդագրութեան պայմանն են Պոլսոյ եւ Գաւառաց համա-
քրտապարտեան ծախքը միասին 50 դր2 : — Վեցամսեայն մէկ հաւարդ օսմ : ոսկի : — Ձեռքէ կը ծախուի 40 փարսնի :
— Ո եւ է զիր եւ համակ պէտք է ուղղել առ Տէր-Խմբագիր Մ. Յ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ. Մ. Սարքեան տպարանը, Մէրքան չար-
շու Բիւշոյի Էճէկոսի խան քիւ 20 :

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Ն Ի

ԺԲ.

..... Բարեկամ :

Վերջապէս լուծուեցաւ այն հրատապ խնդիրը որ պարիէ մ'ի վեր գրեթէ կ'զրապեցնէր Աղզը : Ինչ զերմարդկային ճիգեր թափուեցան այս խնդիրը կարգադրելու համար : Ինչ չեղած վիճարանութիւնը, բանակաւորներ եւ մ'նչե իսկ կուսակաւորներ տեղի ունեցան այս խնդրոյն պատճառաւ : Պատրիարքարանի սրահները, Բերայի խորհրդարանը եթէ լեզու ունենային, ինչեր պիտի խօսէին այս խնդրոյն վրայ : Շատ թաղեր մասնաւորապէս Բեզա եւ Գառը-գիւղ հանդիսարան եղան այս խնդրոյն շահատակներու : Ինքզինք. կերեակայեմ անցեալ տարի Պատրիարքարանի մէջ գահիճին մէջ ուր Տ. Խրիմեան Սրբազան Դեմոսթէնի ճարտարախօսութեամբ ընդդէմ Փիլիպպեայ եւ Տ. Խորէն Սրբազան Նար-Պէյ Կիկերոնի հռետորական լեզուաւ ընդդէմ Կատիլինայի շանթեր կարծակէին : Կայծակներ կը թօթալէին : Ինքզինքնին կը նկատէին Սրիսեան գաշալն մէջ եւ կը պատրաստուէին ի ճակատամարտ : Ինչ փոփոխութիւն ժամանակի : Այս միւսնոյն անձինք տասնամեայ միջոցի մէջ յանկարծ փոխուեցան եւ իրենց ստորագրութեամբ

ինքեցին Բանաձե մը որ իւրեանց դատակնիքն է : Լրջամիտ եւ խոհական անձինք ազազայ հետեանքը գուշակելով նոյն նստին մէջ այս խնդրոյն ինպատկարժէր յայտնեցին եւ քուէ տուին : Եւ իրենց համոզման մէջ անդրդուելի մնալին : Վասն զի կ'զգային թէ Աղզը պարտական էր այսպիսի դճողութիւն մ'ընել մանաւանդ երբ սիրեցեալ Վեհապետին հշտմանն էր այս : Իսկ այդ բարձրատիճան եկեղեցականք որը նախապատճառ եղան այս խնդրոյն երկարելուն, ուր ուրեմն իրենց հաւանութիւնը առ ն յետ այնքան մնասոց զոր Աղզը տուեց, եւ դիտեա ինչ հիման վրայ : — Էջմիածնի Զարըտրին գրութեան վրայ որ իւր բացառիկ կաթողիկոս կը պատուէր բացառաբար ընել այս դճողութիւնը :

Շատ անգամ ըսած եմ եւ դարձեալ կը կըրկենմ : Աղզին եւ եկեղեցւոյ կրած մնասոց պատճառը առելի եկեղեցական դատուն մէջ պէտք է որոնել : Այս դատակարար կարծես իրեն համար որոշ գիծ մը, ուղղութիւն մը չունի եկեղեցւոյ եւ Աղզին շահուց մէջ : մերթ այս մերթ այն հովերէն կը շարժի, եւ ճիշդ այս պատճառաւ է որ եկեղեցականութիւնը կ'ընկնի, իրեն հետ ձգելով նաեւ Աղզն ու եկեղեցին : Այդպիսեաց խիղճ մաղթելէ զատ բան մը չունիմք :

Պատրիարքական խնդիրը որ ժամանակէ մը ի վեր շատերուն խօսակցութեան նիւթ դարձած էր, վերջապէս լուծուեցաւ երէկ : Երուսաղէմի միա-

բանութիւնը պաշտօնագրով մը կը խնդրէր որ նոր-
ընտիր գահակալը իւր աթոռը դառնայ, Միաբա-
նութեան խնդրագիրը մի առ մի կը թուէր այն վը-
նասները զոր Ս. Աթոռը սկսած էր կրել գահա-
կալին բացակայութեան պատճառաւ որուն վրայ
Ազգ. ժողովոյ ուշադրութիւնը ու ղթութիւնը կը
հրաւիրէր հակառակ պարագայի մէջ ապագայ պա-
տասխանատուութիւնը Ազգ. երեսփոխանութեան
վրայ թողնուի, Ազգ. վարչութեան խառն ժողովն ալ
Երուսաղէմի Պատրիարքական խնդրոյն կարեւորու-
թիւն ու ստիպողութիւն տալ կառաջարկէր, Ազգ.
ժողովը այս ամեն պարագաները ուշադրութեան
առնելով յետ կարճ փնտրանքութեան որոշեց Երու-
սաղէմի Պատրիարքական ընտրութեան «մազպա-
թան» ստորագրել եւ այս մասին հարկ եղած օրի-
նական գործողութիւնները շուտով կատարել:

Սակայն զարմանալի է բարեկամ որ մեր մէջ
կարգ մը անձինք չը դիտեմ ինչ ոգիէ թելադրե-
եալ տարօրինակ աճապարանք կը ցուցնեն ինչպէս
եղաւ երէկի նստին մէջ, յորում մի քանի երեսփո-
խանք առաջարկեցին եւ պնդեցին որ ընտրական
«մազպաթան» անդէն եւ անդ ստորագրուի յա-
տենի ժողովոյ, Բարեբաղդաբար ուրիշ երեսփո-
խաններ խնդրոյն ծանրութիւնն ու փափկութիւնն
նկատելով յառաջիկայ նստին թողին «մազպաթայի»
ստորագրութիւնը:

Այսպէս կը վերջանայ Երուսաղէմի Պատրիարքա-
կան խնդիրը եւ կ'սկսի Կ. Պօլսոյ Պատրիարքական
ընտրութեան պայքարը որ տեսնենք ինչ կուսակ-
ցական կռիւներու դուռ պիտի բանայ:

ՍՈՒՐ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ

Ողբացէ՛ք, Հայեր, աղգային խնդիրներու մէջ
որ կուսակցութեան ալ վերաբերիք, ողբացէ՛ք այն
մեծ մարդը որ յեղակարծումն կ'անհետի Հայու-
թեան հորիզոնէն: Ձէք զգար ամենքդ թէ մի մեծ
ոյժ կը պակսի յանկարծ մենէ, թէ աղգային յա-
ռաջդիմութեան քաջայանջ շահատակ մը կը կորնչի,
թէ աննման գործիչ մը կը խլուի աղգային կենաց
չրջանակէն, թէ Ազգին ու Նկեղեցւոյ սիրովն հրա-
վառ վեհ եւ արի հոգի մը կ'աներեւութանայ մեր
մէջէն, եւ թէ կը գոյանայ Հայ ժողովրդի մէջ մի
այնպիսի պարապ որոյ նմանն դուն ուրեք կ'զգան
աղգք մի անհատի կորստամբ:

Եւ միթէ հնա՞ր է չղգալ զայս ամէն անոնց
որք կը ճանչեն Ստեփան Փափաղեանը. եւ ո՞վ չի
ճանչեր զնա, բաղմարդիւն այն հայ ուսուցիչն, այն

աղգասէր ու քաջ հրապարակագիրն, այն գերա-
զանց երեսփոխանն, Սահմանադրական սկզբանց ու
ժողովրդական իրաւանց վերամարտիկ այն հրապե-
զու անվեհեր տրիբունը: Ո՛չ մի Հայ թերեւս՝ այս
վերջին քառորդ դարուս մէջ՝ իրմով լեցուց ան-
քան աղգային կենաց տարեգրութիւնքն որքան նա-
պաստալիքս ո՛չ որ նորա չափ բաղմատարիկ
գործունէութեան մ'օրինակն ընծայեց, մի անընդ-
հատ հանրային գործունէութեան, աղգային շա-
հուց անքան բոլորանուէր կենաց: Գործչին կեն-
դանութեան ատեն՝ կրքերն՝ կ'արգիլեն յաճախ
տեսնել կամ խոստովանիլ նորա իրական մեծու-
թիւնն: Այսպէս էր բազմաց համար, դիտեմ, Փա-
փաղեանի մասին եւս. բայց հիմայ որ այս սղա-
տխուր դադաղի առջեւ կը լռեն ու պարտին լռել
կրքերն, կա՞յ մէկը որ վարանի խոստովանիլ թէ
Փափաղեան մեծ հայ մ'եղաւ, թէ Հայ աղգի հա-
մար մի վեհադոր անհատականութիւն, մի նախախ-
նամական անձնաւորութիւն եղաւ նա, եւ թէ Հայ
Պատմութեան մէջ փառաւորագոյն էջերէ միոյն
արժանի է հանրօգուտ ու փառաւոր դերն զոր
կատարեց իւր կենաց մէջ:

Այս կեանք 1860է ի վեր, թուական յորմէ
կ'սկսի իւր հանրային գործունէութիւն, համակ
խառն եղաւ, սերտիւ հիւսեալ Ազգին կենաց հետ:
Աւելի լաւ ըսելու համար, նա չունեցաւ ալ կեանք
բաց Ազգին կեանքէն. 1860է սկսեալ մինչ 1888
մարտ 14ի այն աղետալի գիշերն ուր այդ աշխոյժ
իմացականութիւնն, աւա՛ղ, մարեցաւ յանկարծ,
կարելի է ըսել թէ նա չունեցաւ վայրկեան մ'ուր
չխորհէր Ազգին վրայ, ուր չապրէր Ազգին կենօք:
Ազգին վրայ խորհիլ, Ազգին վրայ խօսիլ, Ազգին
վրայ գրել, Ազգին համար գործել, յայտն էին
իւր համար քաղցրագոյն հաճոյք, իրեն համար այս
էր շնչել: Թրքահայոց մէջ նա եղաւ գերազանց
տիպար աղգային գործչի: Եւ, ըսի, ինչ բաղմա-
պատիկ գործունէութիւն. ոչ մին ա՛յն չքնաղ ձիւ-
քերէն որովք օժտած էր զնա երկինք՝ ուղից անօ-
դուտ թողուլ Հայութեան համար, — եւ բազում
էին, որպէս գիտէք, այդ ձիւքեր: Սահմանադրա-
կան կենաց այն առաջին զարթումի օրերուն մէջ՝
նա եղաւ Հայոց Պէնանթէն, երգեց Հայրենիքն,
Սահմանադրութիւնն, յառաջդիմութիւնն, եւ ո՞վ
արդի գործող երիտասարդութենէ քաղցր յիշատա-
կաւ չյիշեր այն երգեր որովք երիտասարդ Փա-
փաղեանի խանդավառ Մուսայն աղգասիրութեան
հրով կը վառէր եւ իւր համատի պատանեկաց հո-
գին: Նա եղաւ վարժապետ, — մին այն վարժա-
պետներէ որք կոչուին ունին արուեստին, որք գի-
տեն հոգի տալ նոր սերնդին, եւ որոց ուսուցման
տիպն խորագոյնս կը դրոշմուի ուսանողին հոգւոյն
մէջ: Ս. Փրկչի ճեմարանէն ու Ղալաթիոյ վարժա-

բանէն իւր լուսաւոր մտաց ու հրաջերմ սրտին զաւակ քանի՛ քանի՛ խումբեր Հայ պատանեաց—մեծաւ մասամբ զաւառացի—եւանցրուեցան ի չորս անկիւնս Հայ աշխարհի և իրենց հետ ցրուեցին դիտութեան նշոյլներ, Ազգի և Եկեղեցւոյ սիրոյ կայծեր: Յետ միջոց մի միայն հեռանալու ուսուցչական ասպարիզէ, նա կրկին կը դառնայ յայն, և ահա՛ կը մեռնի Տնօրէն—Ուսուցիչ այս Մայր—վարժարանի: Անկեալ ազգերու բարոյական ու մտաւորական վերականգնումի գործոյն մէջ դիտէր նա աւագ կարեւորութիւնն դաստիարակութեան: ահա՛ է՛ր այնքան աշխուժիւ կը նուիրուէր մատաղ սերնդի կրթութեան սուրբ գործոյն: Իւր վերջին ուրախութիւնն եղած էր շողեհաւային ժամանակացոցի փոփոխութիւն մը ձեռք բերել՝ որ պիտի ներէր իրեն քիչ մ'աւելի կանուխ դռնուիլ իւր սանուց մօտ: Բա՛րէ, այս խեղճ մանկունք իւր դադար կը պատեն արդ: Բաւական չէր իւր համար դաստիարակ իւր դպրոցաց մէջ: Կարելի չէ՛ր որ ունենար հազար բերան ուսուցանելու համար համայն ուսանողութեան՝ մի և նոյն ոճով, մի և նոյն հոգւով:— Իւր բազմաթիւ դասադրքերն կարելի ըրին դայս, և Փափագեան միջոց մը գրեթէ բոլորն դադ Հայ ազգին մանկաւոյն կուսուցանէր Հայ լեզուն ու Հայ պատմութիւնն: Իսկ իբրեւ խմբագիր և հրատարակագիր, նա մինչև վերջը մնաց քարոզ և ուսուցիչ հանրութեան:— Երեւեցաւ նա ի Ղալաթիա սնտեղաբէտ և հեռատես պաշտօնեայ ազգային: Նորա թաղականութեան օրով, նորա անխոնջ ջանից յնորհիւ կանգնեցաւ Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանն՝ օժտեալ կալուածներով, որոց եկամտովն այսօր կը մատակարարուի այդ հաստատութիւն:

Բայց Ստեփան Փափագեանի ազգային կենաց պատմութեան վսեմագոյն էջը պիտի կազմէ իւր երեսփոխանութիւնն: Ապագայք՝ թղթատնիով Ազգ. Ժողովոյ ատենադրութիւններն՝ հիացմամբ պիտի հետեւին Հայ Միապոյտին եղական, անօր նախ դործունէութեան, որչափ և ծայրատեալ՝ ամփոփեալ և մերթ աշխարհակալ ներկային նոքա երեսփոխանաց, և մանաւանդ Փափագեանի ճառերն: Իւր դիւրահոս՝ անսեթեւեթ՝ հիւթալից պերճախօսութիւնն, իւր արագիմաց պատրաստարան միտքն, իւր մշտաբորբոք հոգին, իւր ազգային կենաց խոր հմուտութիւնն, խնդրոց խղճամիտ ուսումնասիրութիւնն, իւր անվեհեր քաջասրտութիւնն, Սահմանադրական սկզբանց ու օրինաց և Ժողովրդային իրաւանց ու ազգային շահուց ջերմ նախանձախնդրութիւնն ու յամառ պաշտպանութիւնն, իւր բարձր ազգասիրութիւնն պիտի երեւցնեն զինքն իբրեւ ճշմարիտ ու անզուգական Հայ տրիբուն մը և պիտի դրաւեն ակնածանքն ամենուն: Ապա-

քէն, իբրեւ երեսփոխան, մի երեւոյթ էր Փափագեան մեր մէջ, միակ իւր տեսակին մէջ: Նոքա իսկ, որք իւր ընդդիմախօսքն էին, իւր վրայ կը հիանային: Կային որք իւրեանց ընկերական դիրքով զօրաւոր անձնաւորութիւններ էին և որոց խօսքն այդ գիրքէ կատանայր մի արտաքին ոյժ: Նոյա ետին առ ահի կը նստէին շատ երեսփոխանք: Դէմ առ դէմ անոնց հետ, ճակատ առ ճակատ կը նստէր Փափագեան, և ինք միայն՝ իւր խօսքին զօրութեամբ՝ հզօրացոյն էր քան զամէն անոնց: Գիտէին որ առիւծ մ'էր այն: Իւր մեռնչք յաճախ ժամերով կը գողացնէին Խորհրդարանն: Այո՛, 89 խտեն թէ ծնէր ի Գաղիա՝ Միապոյտ մը պիտի լինէր, 1870 խտեն՝ Կամպէզա մը: Նոյն բնական առատաբուրդն պերճախօսութիւնն, նոյն ատրիճանական գրգռումն, նոյն տիրապետութիւնն իւր դադափարաց վրայ, նոյն շղթայից դրաւիչ հրապոյցն, որ ամբողջ Ժողով մ'ու ամբոխ մ'ունկնդրաց կը կախէ լուռ ու մունջ ատենաբանին շրթներէն: Նոյա նման՝ իւր տեսութիւնք, իւր վճիռք մտքերը պատող մթութեան մէջ յաճախ յանկարծական յայտ մը կը սկսէին, յաճախ խորհրդարանը կը վերկէին դժուարեւանելի կիրճերէ: Այն մարդերէն էր որոց համար մարդ կըլլայ թէ ինքեանք մէն միայնակ լեզէն կ'արժեն: Ինք մէն միայնակ կը վարէր յաճախ դիմադրութիւնն: Ի չդոյն այլոց՝ առանձինն ինք կը լինէր ընդդիմադիր կուսակցութիւն, և այս բաւ էր: Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը ներկայէր Ազգ. Ժողովոյ մէջ այս էր իւր գեր: Վարչային գեղծմանց դէմ բողոք բաւեալ, պարտադանդութեանց համար դատաւաղ կանգնիլ, ազգային իշխանութիւններէ համար պահանջիլ, կարեւոր բարենորոգումներ առաջարկել, հակել ազգային օրինաց ու իրաւանց վրայ: ահա՛ գործը զոր կ'ընէր նա, գործ օգտակար, կարեւոր ամէն սահմանադրական Ժողովրդաց մէջ, այլ և ոչ ուրիշ դժուարին, գործ որ և բարոյական հազուադիւրս յատկութիւններ կը պահանջէ, անշահախնդրութիւն, ճշմարտախոսութիւն, քաջութիւն, և զոր սակաւք կատարել կարող են: Անոր սահմանեց ինքզինքն 1872 ի նշանաւոր վարչութեան, որոյ հոգին եղաւ, հրաժարումէն յետոյ: Պատրիարքաց սասան ու սպառնալիքն, մեծամեծաց թշնամութիւնքն, լըրադրաց լուտանքն, Ժողովրդականութեան խիկորուտան, զորոյ յինքն կը հրաւիրէր մեր բարուց համար տարօրինակ ու բազմաց անհասկանալի իւր ընթացք, ո՛չ երբեք կ'ահարեկէին զինքն: Կռուոյ մարդ էր, զինուոր ծնած էր: Երկիւղն անմասնօթ էր այդ դիւցաղին: Թնրեւ և կը սիրէր խիկ դժուարութիւնքն, և վստանդն արհամարեւու մէջ հաճող կը դառնէր նա: Ուղեցին զինքն ներկայացնել իբրեւ շահախնդիր ոք: կը հարցնեմ՝ շատ կա՞ն շահա-

խնդիր մարդիկ որք այսքան բարձրաձայն ու համարձակ խօսքն, որք այնքան յամառութեամբ մաքառիլ յանձն առնուն ընդդէմ՝ զօրաւորաց։—Ո՛չ շահու մարդ չէր Փափաղեան։ Բոլոր խղճովս կը յայտարարեմ իւր դադաղի վրայ որում ճշմարտութիւն պարտիմք։ սկզբունքի մարդ էր ան, նըկարագրի մարդ էր, մեծ հոգի մ'էր, ազդասէր մ'էր ան, որպէս ցոյց տուաւ ազգային—եկեղեցական իրաւանց վերջին խնդիրներու մէջ ալ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անկախութեան դատին զրօշն ի ձեռքն ինկաւ նա։

Բարէ՛, ո՛ր իրելիք Փափաղեան, ո՛ր վեհ բարեկամ, ժամագրութիւն ըրիր մեզ այսօր Ազգային ժողովոյ մէջ, և արդ այս ի՞նչ պատրանք է այժմ։ Դերեղմանիդ շուրջը կը ժողովեմ զմեզ։ Կը յուսալինք զքեզ լսել այսօր Երեւանիստանական բեմին վրայէն, և դու արդ լուռ անշունչ պառկեր ես դադաղիդ մէջ, ու չես խօսիր մեզ ալ ևս, չես փաստաբաներ ալ ևս ազգային իրաւունքներն, չես մատնանիլ ընդ մեզ ազգային խնդրոց լուսադոյն ուղղութիւնն, չես ողբերգիք զմեզ քու աննկուն արիւթեամբդ ու անչէջ հաւատովդ ու անսպառ յուսովդ։ Աւա՛ղ, ճակատադիրն խաղ բրաւ մեզ, զմեզմէ՛ ճակատադիր։ Ծոցոյդ մէջ մեռան յոյսերդ, փափաքներդ, խորհուրդքդ՝ որք դեռ կը յուզէին զքեզ Ազգին յառաջդ խնամեան նկատմամբ։ Տառն մարդոց անմահութիւն տալու չափ դորժ ընելէ յետոյ, դեռ Ազգիդ համար, զոր այնքան սիրեցիր, ոչ ինչ բրած լինել կը համարէիր։ Դեռ ծառայել, ծառայել կ'ուզէիր անոր, միշտ ծառայել։ Կը փափաքէիր զայն երջանիկ, յառաջագէմ, մեծ տեսնել։ Եւ մեք, և ամեն անոնք որք կ'աշխատակցէին քեզ ազգային ծառայութեան մէջ, դեռ այնքան պէտք ունէինք քս խմստուն առաջնորդութեան, քո լուսաւոր խորհրդոց, քո վեհ սրտին ներշնչմանց, քո խօսքին ոյր հզօր էր զօրութիւնն։ Ի՛նչ օգուտ։ Կ'երթաս դու այր է եղեր ճակատադիրը, այր է երկնից կամքն։ Դեմ ապա հանդիւլ ի խաղիւղ Շահադարեանի մօտ, նորա նման և դու բաղմամբատակ մշակ ազգային յառաջադ խնամեան, և իցիւ ազդասէր ու լուսասէր անվհատ սպիդ, որ անմահ նշուլ աղեղ պիտի լծրթուայ յար Հայութեան երկնից մէջ, զբաւով ապագայ սերնդեան մատաղ հոգիներուն վրայ, հանէր քեզ նմաններ ի մխիթարութիւն Հայկազն ժողովրդեան։

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԻՔ ԼՐԱԳԻՐ ԵՒ ԲՈՂՈՒԲԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ուշի ուշով ընթերցայ «Արեւելք» ազգային թերթի «Հայ եկեղեցի» վերնագրով և սորա իբր պատասխան «Աւետարներ» օտար—Հայաստան չարածաթերթի «Արեւելքի երկու խմբագրականները» խորագրոյ ներքեւ գրուած յօդուածները։

Այս յօդուածներու վրայ իմ ըսելիքս շատ կը լինէր եթէ «Եկեղեցի Հայաստանեայց» անուամբ Հայ կրօնական թերթը գոյութիւն չունենար, ուրեմն այս նիւթի վրայ երկարօրէն գրելը խոնարհարար նոյն թերթի խմբագրին յանձնարարելով, կը փափաքիմ կարելի եղածին չափ կարճել խօսքս և զլսաւոր կէտերուն միայն պատասխանել։

Նախ «Արեւելք» մեր եկեղեցւոյ թշնամեաց ձեռքը մեծ դէնք մը տուաւ հրապարակի վրայ «ղեղծում» բառ մը նետելով։ Շատեր որք մեր եկեղեցիէն օտարացած են նոյն բառը իրենցով հեռացեր են... — զեղծում կա՛յ, — Ես չեմ զարմանար թէ բողոքական և օտար—Հայաստան թերթ մ'որպիսի բերկրութեամբ կ'ընդդրէ նոյն գաղափարն զոր «Արեւելք» յայտնած էր։ Որովհետեւ դա արդէն իրենց (բողոքականաց) փափաքածն էր, օտար «միսիօնէր» — Ձեր եկեղեցւոյն մէջ զեղծում կայ—ըսելով միամիտ հայերը կ'որոտան և կը յարձակին Հայ արեւմտ գնուած և նուիրագործուած մեր եկեղեցւոյն վրայ...

Ձեռք գիտեր թէ (և սորա համար այս կէտի վրայ շատ ծանրանալ չենք ուղեր) «Արեւելք» թերթը զեղծում բառով ի՞նչ հասկացնել կ'ուզէ, արդեօք «ղեղծում» բառով մասնանի ընել կուզէ այն ինչ որ արդէն բողոքականը կը խորհն, և եթէ այս է «Արեւելք»ի միտքը, դա կը նշանակէ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին և որով Հայութիւնը հարուածել։ Ուրեմն մեր մտածողութեան ճիշդ ուղղութիւն մը տալու համար նախապէս կ'ուզէինք իմանալ թէ՛ «Արեւելք» թերթը այդ «ղեղծում» բառով ի՞նչ իմացնել կը փափաքի և որո՞նք են իւր երազած զեղծումները։

Արդ, սպասելով «Արեւելքի» սոյն մեր հարցման տալիք պատասխանին (որուն պատասխանել, նպատաւոր թէ աննպատաւ, միշտ պատրաստ եմք) մեր ուշը դարձունենք ուրիշ կէտի մը վրայ—«Աւետարներ»ի յայտնած գաղափարաց վրայ ի մասին «միսիօնէրաց» — որ ոչ նուազ կարեւոր է։

Հայ միջուրեւալ հոգիներու (որպէս վարժ են ըսել միսիօնէրք) փրկութեան համար «օտար միսիօնէրաց» պէտք ունինք... (որպէս «Աւետարներ» կը ճգնէր փաստաբանել)։

Այս հարց բաղում ժամանակէ ի վեր յուզուած

և խնդրոյ նիւթ եղած է, ոչ միայն մեր և օտարաց մէջ (1), այլ և հայ բողոքականաց և օտար միսիօնէրաց մէջ. և տակաւին նոյն խնդիր կը ծեծուի'...

Այսօր, օտար միսիօնէրաց Հայ հոգիները վերկելու պաշտօնը և անոնց դործոց միջամտելը Հայ բողոքականաց մէջէն մեծամասնութիւն մը չընդունիր, և երբ մեր եկեղեցիէն հեռացած ազգայինք օտար միսիօնէրաց ներկայութիւնը անկարելի և նոյն իսկ վտանգաւոր կը նկատեն, մենք ի՞նչպէս զայն վտանգաւոր մարմին մը չընկալուինք:

1883ին ի նիւ-հօրք, բողոքական ազգայիններէն Պ. Ս. Մ. Մինասեանի ձեռամբ Անդրեանի լեզուաւ տեարակ մը հրատարակուեցաւ, որուն նպատակն էր հայոց մէջ օտար միսիօնէրաց «անկարելի և վտանգաւոր» լինելը ցոյց տալ. այս մասին Տիպիս հրատարակեալ «Արձագանք»-ի մէջ (1884 թիւ 2) մի լուրջ քննադատութիւն կար, որմէ մէջ կը բերենք հետեւեալ ուշադրութեան արժանի տողերը:

«... Անաչառ ընթերցողը տեսնակիս (Պ. Մինասեանի) բովանդակութիւնը կարգալէս յետոյ ինծի հետ կուգայ այն եղբակացութեան թէ հայաւետարանական ըսուած մարմինը ինչպէս և նմանօրինակ ամեն հաստատութիւն մեր մէջ, արուեստական միջոցներով հաստատուած է, ուրեմն անկարող է հայութեան ճշմարիտ շահերին ծառայել, զի հակառակ է պատմական այն օրէնքին թէ՛ ամեն կրօնական բարենորոգում կամ յեղափոխութիւն, «եթէ իրաւ բեղմնաւոր պիտի լինի որ և է ժողովրդի համար...», նոյն իսկ այդ ժողովրդի մէջէն ելնելու է իրեն հոգուն համեմատ, և թէ ամեն ազգ իւր կրօնի կամ Աստուածապաշտութեան արտաքին ձևերը իւր «հասկացողութեան» և իւր ազգային առանձնատկութեանց համեմատ կը ձևակերպէ, ուրեմն «ազգային եկեղեցի» կազմելը նոյնչափ հետեւանք է ամեն ազգի բնական կերպով զարգացման, որչափ ազգային լեզու ստեղծելը հետեւանք է մի ժողովրդի ինքնուրոյն դոյութեան»:

«Հետեւաբար այն անձինք, որք բարձրովին տարբեր կենսահայեցողութեամբ հաղարաւոր մղաններով հեռի տեղերէն կուգան մեզ Բրիտանոսի սէրը քարոզելու համար, չեն կարող ճշմարիտ բարիք ստեղծել հայու համար, որչափ ալ բարի լինին իրենց դիտաւորութեամբ, զի նոքա չեն ճանչնար հայի հոգին, հայի պահանջները և հայ կեանքի պարագաները, իսկ թէ եկողներն ալ ինչպէս անձինք եղած են և որչափ անխաբար քարեկամ

հայերու, այդ ալ վերջը պիտի տեսնենք. Ասոր անհրաժեշտ հետեւանքը այն է, որ նոքա ժողովրդին հացի տեղ քար կուտան և ձկան տեղ ձէռն»:

Այս տողերը զմեզ հետեւեալ խորհրդածութեանց կը տանին:

Շատեր՝ առանց լրջօրէն ուսումնասիրելու զանազան ազգերի մէջ եղած մեծ յառաջագիմութեան գաղտնիքը և անոնց քաղաքականութեան կէտ նպատակին՝ կըսեն թէ—«առայժմ» քանի որ մենք Հայերս քաղաքական ինքնուրոյն ոյժ մը չունինք, Հայաստանեայց եկեղեցիէն բաժնուիլը հայութեան (ազգութեան) մեծ հարուած մ'է՛...— կը շեշտենք, ոչ միայն «առայժմ», այլ և յաւիտեանս յաւիտենից:

Ի՞նչու կուզենք փակել մեր աչերն և չը տեսնալ օտար ազգերի մէջ՝ զանազան գաւառներէն և ազգայնութեանց պատկանող անձերը ի մի ձուլելու և ազգային մի ինքնուրոյն եկեղեցի կազմելու համար եղած մեծ շարժումը և ջանքերը: Օրինակ առնենք Ռուսը, նա միշտ յայտնի թէ գաղտնի կ'աշխատի «օրթօքսոութիւնը» Միաբնակութեան հետ կապել, սա պարզ է որ կը նշանակէ եկեղեցիով ոյժ տալ ազգութեան մեծ և պաշտելի գաղափարին: Նոյնպէս Գերմանացիք բողոքականութիւնը իրենց յենարան—ազգային եկեղեցի—նկատելով միշտ կը հալածեն տարբեր գաւառներէն ներս և կը ջանան միացնել Գերման անունը բողոքականութեան, այսինքն եկեղեցին ազգութեան: Անդրիացիք նոյնպէս:

Արդ՝ կը հարցնեմ, Ռուսիոյ, Գերմանիոյ և Անգլիոյ պէս հսկայ տէրութիւնք երբ ինքնուրոյն մի ազգային եկեղեցի հաստատուու և կազմելու մէջ կը տեսնեն իրենց կառավարութեանց առեակաւորութեան դադանիքը, զարմանալի չէ՞ որ, սիրելի և ուշիմ ընթերցող, մենք արդէն ունենալով մի հին հաստատեալ և կազմակերպեալ ազգային եկեղեցի չը կրնամք անկից օգտուիլ և ընդհակառակն վընասուինք զայն հիմն ի վեր կործանելով...:

Օտար միսիօնէրք իրենց կոչման եւ պաշտօնին հաւատարիմ եղած կը լինին եթէ Ամերիկոյ մէջ՝ հազարաւոր դիմեմալ թափառաշրջիկները և Անգլիոյ մէջ՝ փողոցները շնադող ըլլաւոր պոռնիկ եւ արբած կիները (միայն Լոնտօնի մէջ 10,000 պոռնիկ կին կայ) այսինքն մոլորեալ հոգիներու վըրկութեան աշխատին'...:

Միսիօնէրք, նոյն իսկ իրենց, մեծ ծառայութիւն մատուցած կը լինին եթէ յաջողին բողոքականութեան զանազան բաժանումներու հետեւողաց գաղափարներն ի մի ձուլել (և յետոյ մեզ մտածել) և իրենց մէջ գտնուած անհայտ թշնամութիւնը վերացնել: Զարմանալի կէտ մ'ալ, այն է թէ, սիրելի ընթերցող, միսիօնէրք այնպէս կը ձեւացնեն

(1) Տես «Մասիսի» հին թիւերը, Պ. Հորոյի «Ամերիկացի միսիօնէրք» խորագրով յօդուածներ:

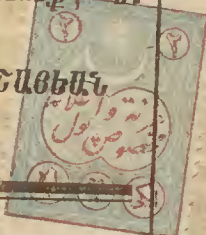
և կուգեն փաստաբանել որ—թէ եւ իրենք իրարմէ ընդորովին տարբեր համոզումներ ունին, սակայն էական եւ գլխաւոր կէտերու մէջ համաձայն են.— մինչդեռ ընդհակառակն այնպէս չէ, օրինակի համար, այս բաժանումներէն մին՝ «ոչ—մանկամը—կըբարիչեանք» մանկամկրտութիւնը և սրտիւմը վաւերեալ չեն ընդունիր, այլ մէկին հաւատացողն չրոյ մէջ թաղելով կը կրկնամկրտեն, և բացարձակապէս կըսեն—այս կերպ չընողին չի՞ք վերկու—թիւն—, ա՛րդ, ո՛ր մնաց գլխաւոր եւ էական կէտերու մէջ բողոքականաց միութիւնը, միթէ՞ «գլխաւոր և էական» կէտերէ մին չէ այս որ արքայութեան դուռը կը գոցէ իր համոզումէն տարբեր համոզումներ ունեցողաց, Այսպէս ալ ուրիշ բաժանումներ, որք երեք հարիւրը անցնելով, «եկեղեցի» կազմելէ հետոյ պարզապէս «աղանդ»ներ են որ կը կազմեն....

Վերջացնելով մեր խօսքը, կըսենք, օգային և մտաշածին դադարիւրներով ազդ մը, եկեղեցի մը չը վերականգնեն և յառաջագիւծիր, այլ սոսկ լուրջ եւ բազմադիմի ուսումնասիրութեամբ և գործնեութեամբ:

Հայաստանեայց սուրբ, ազատ և ժողովրդական եկեղեցին իւր դաւանութիւնը Սուրբ գրոց վրայ է հիմնած, իւր մէջ Սուրբ գրքին օտար բան մը չունի, ինչ որ ունի՝ Սուրբ գրքէն իւր մեկնութիւնը, բացատրութիւնը ունի:

Կուգէինք հասկանալ թէ արդեօք որոնք են այն զեղծումները որք հայ եկեղեցւոյ մէջ հինգ հարիւր տարիէ ի վեր սպրդած են, և թէ իրօք «զեղծում» բառով մկրտել կարելի է զանոնք, և թէ կան:

ԲԺ. Կ. Յ. ՓԱՇԱՅԵԱՆ



ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Ազգ. ժողով գումարեցաւ երէկ ի Մայր-Եկեղեցի և հետեւեալ խնդիրներով զբաղեցաւ:

Երեսփոխան հռչակեց Անէն՝ Յովհաննէս Էֆ. Պոյաճեան, Պրուսայէն՝ Գրիգորիոս Էֆ. Ղազարոսեան, Եղեւթայէն՝ Յակոբ Էֆ. Իւթիւճեան, Ադրիանուպօլսէն՝ Յակոբ Էֆ. Պարոնեան, Եւդոկիայէն՝ Տիգրան Էֆ. Ճգնաւորեան, իսկ Արապկիրի երեսփոխանական ընտրութիւնը օրինական թեութեան պատճառաւ մերժուեցաւ:

Ժողովը ուշադրութեան առաւ Երուսաղէմի

միաբանութեան տեղեկագիրը որ Ս. Աթոռոյ աննախանձելի վիճակը նկարագրելով, իւր գահակալին յերուսաղէմ ղրկուելը կը խնդրէր: Ժողովը ընթերցաւ նաեւ Ազգ. Վարչութեան Խառն ժողովոյ մի պաշտօնագիրը որ Ս. Աթոռոյ Պատրիարքական խնդրոյն առաջնութիւն ընծայել կառաջարկէր: Ժողովը որոշեց Տ. Յարութիւն Սրբազանի Երուսաղէմի Պատրիարքական ընտրութեան «մատակարար» ստորագրել և այս մասին հարկ եղած պաշտօնական դործողութեանց մղում տալ, Տ. Յարութիւն Սրբազան կը մնայ Պօլսոյ Պատրիարք մինչեւ այն օր յորում Երուսաղէմի պատրիարքական Իրատէն ելնէ:

Ժողովը Երուսաղէմի խորհրդարանական Յանձնաժողովոյ տեղեկագիրն ու հաշուեցոյցերը համարակալութեան գլխանին յղեց ի նախաքննութիւն:

Սայրաքաղաքիս Երեսփոխանական ընտրութիւնները փութով կատարելու համար յանձնարարեց Մայր գլխանին Ազգ. Վարչութեան հետ բանակցել:

Պէշիկթաշի Ազգ. գերեզմանատան խնդիրը վերջապէս լուծուեցաւ չորեքշաբթի օր Խառն ժողովոյ մէջ ուր ներկայ էին եօթն եպիսկոպոսներ: Սոքա բանաձեւ մը ստորագրեցին, որ կը տըրամագրէ Պէշիկթաշի գերեզմանատան ոսկերոտիքն փոխադրել այլուր:

Այս իմաստով գիր մը ղրկուեցաւ ի կայսերական Պալատն, եւ ոսկերոտեաց փոխադրութիւնը յանձնուեցաւ Պէշիկթաշի թաղական խորհրդը: Բանաձեւն ստորագրող եպիսկոպոսաց անուանքն են:

Տ. Խրիմեան	Արքեպիսկոպոս
Տ. Սիմէօն	Եպիսկոպոս
Տ. Արիստակէս	Եպիսկոպոս
Տ. Խորէն	Եպիսկոպոս
Տ. Տիւնթիս	Եպիսկոպոս
Տ. Փիլիպպոս	Եպիսկոպոս
Տ. Գարեգին	Եպիսկոպոս

Տրապիզոնի Առաջնորդ Գեր. Գարեգին եպիսկոպոս Սրուանձտեանց հրաժարելով, Բերայի քարովի Արժ. Տ. Ներսէս վարդապետ Ասլանեան Տրապիզոնի Առաջնորդական Տեղապահ անուանեցաւ:

Կըսուի թէ Գեր. Գարեգին եպիսկոպոս Բերայի քարովի պիտի անուանի:

Կրօնական ժողովը որոշեց է Կրօնային Հանդէս մը հրատարակել յառաջիկայ ապրիլ Աէն սկսեալ, Կրօնական ժողովոյ կողմանէ կարգեալ Վարչական խորհրդոյ մը հսկողութեան ներքեւ:

Վանայ Պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Գը-
րիգորիս Սրբազան Եպիսկոպոս Ալէաթճեան անձ-
նական տկարութեան պատճառաւ վերստին հրա-
ժարած լինելով, Խառն Ժողովը մերժեց սոյն հրա-
ժարականը եւ որոշեց յանձնարարել Տ. Գրիգորիս
Եպիսկոպոս որ հաճի իւր պաշտօնը շարունակել
մինչ ցնոր տնօրինութիւն:

Խառն Ժողովը Քէօթահիոյ առաջնորդական
ընտրութիւնը վաւերացնելով, Խօշտամեան Գեր.
Տ. Պօղոս վարդապետը Քէօթահիոյ առաջնորդ
հռչակեց:

Ռուսիոյ Բագու քաղաքին «Մարդասիրական
Ընկերութեան» անդամ Պարոն Ներսէս Կրասիլնիկ-
եանց յունվար 31ին մեռնելով, սորա եղբարք հան-
գուցելոյն ստացուածքէն 20,000 ռուբլի նուիրե-
ր են զանազան բարեպաշտական հաստատութեանց,
13,000 ռուբլի Բագուի Մարդասիրական Ընկերու-
թեան անուամբ կառուցանելի դպրոցին, 4000
ռուբլի աղքատանոցին եւ 3000 ռուբլի Ս. Էջմիած-
նայ նորոգութեան:

Պրուսայի Առաջնորդ Գեր. Տ. Բարթողիմէոս
Ս. Արքեպիսկոպոս Ասլանեան Վսեմ. Ստեփան փա-
շայի ուղղեալ հեռագրաւ մը ցաւակցութիւն յայտ-
նելով որբացեալ Փափաղեան Էֆէնտիի մահուան
առթիւ, Ն. Վսեմովթիւնը հեռագրաւ շնորհակա-
լութիւն յայտնեց է:

Ողբացեալ Փափաղեան Էֆէնտիի որդին Պ.
Յաւութիւն Ս. Փափաղեան յատուկ նամակներով
երախտագիտութիւն եւ շնորհակալութիւն յայտնե-
ր է Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր եւ Մայր եկեղեցւոյ
Թաղ. խորհրդոյ, իւր հօր մահուան յուղարկա-
րութեան առթիւ ցուցած համակրանաց ու հան-
դիսին կարգադրութեանց համար:

— 82 —

սիրելն սիրտ չունենալ կը նշանակէ, իմ սէրս
արհամարհելով ապացուցանել ուզեցիք թէ սիրտ
չունիք, բայց ոչ, դուք սրտերէն ամենէն ազ-
նիւր—սիրող սիրտ մ'ունիք. իմ վարմունքս կե-
րեւայ թէ ձեզ անաղնիւ թուեցաւ. աշխարհ
այնպէս է. հարուստ ըլլալ հպարտ ըլլալ կը
նշանակէ, գեղեցկութիւնն ալ անարժէք հա-
րըստութիւն մ'է...»

«Սիրելի Մարիեաս. հոգւովս կը պաշտեմ
դքեզ. ցոյց տուր ինձ քու սէրդ. մի մարեր սըր-
տիդ մէջ սիրոյ կայծն որ կ'սկսի այդ ծաղիկ
հասակիդ մէջ բողբոջել... քու մէկ բառէդ կախ-
եալ է իմ ապագան՝ կեանք կամ մահ...»

«Այն օրուընէ ի վեր խոյս կ'տաս իմ ներ-
կայութենէս, որպէս թէ՛ հետախտով վարակեալ
լինէի, որպէս թէ արեանդ ծարաւի ըլլայի...
ո՛հ հեռացուի մտքէդ այդ անտի գաղափար-
ներ, գիտցիր թէ կին մ'ես եւ սիրտ մ'ունիս
ու սիրել կը պարտաւորիս...»

«Զքեզ յաւէտ պաշտող»

ՎԼԱՏԻՄԻՐ

«Արդ, սիրելի Վահանս, երբ հարկն կ'ստի-
պէ, պարտականութիւնն կը լռէ. աւելի նուիրա-
կան բան մը նուազ նուիրական եղող բանի մը
զոհելը արդարութիւն չէ, երբ հարկ լինի առ-
ծողս ունեցած սէրս քու սիրոյդ կը զոհեմ...
որ ինձ համար աւելի նուիրական եւ աւելի կա-

— 83 —

րեւորն է: Միթէ՞ ես պարտաւոր եմ իրենց մէկ
տնխորհուրդ վճռոյն անսալով իմ ամբողջ ապա-
գան թշուառացնել ինձ հաճելի չեղած մէկուն
հետ ամուսնանալով...»

«Խնդրոյն սոյն վաւիճակ վիճակին մէջ քու
ամենալուրջ խորհուրդ հարկաւոր է մեր ապա-
գայի երջանկութեան համար:

«Զքեզ պաշտող»

ՄԱՐԻԵԱՅ

ՎԱՀԱՆ ԱՌ ՄԱՐԻԵԱ

«Պաշտելի հրեշտակս Մարիեաս»

Վերջին յուսահատական նամակդ ստացայ.
մի՛ վհատիր, հաստատ կեցիր սիրոյդ վրայ, նա
քեզ պիտի պաշտպանէ ամեն տեսակ չարու-
թեանց դէմ, ճշմարտ սէրը մշտավառ ու բոցեր
արձակող հուր մ'է որ աշխարհի վրայ եւ ոչ մի
բան կարող է զայն մարել, մինչեւ իսկ մահն...
ոչ ծնողացդ բռնութիւնը, ոչ Վլատիմիրի վրէժ-
խնդրութիւնը եւ ոչ ալ պատույ զգացումն մեր
միութեան արգելք մը կրնան ըլլալ. երբ հարկն
ստիպէ, պարտականութեան ձայնը կը լռէ ըսիր,
չառ իրաւացի է այդ խօսքդ. ուրեմն ի հարկին

ÉCHO DE PARIS

ԲՅՐԻՉԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Կամ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Վերածննդի հայ

ԲԻՒՋԱՆԴ Մ. ՊՈՋԱՃԵԱՆ

Սոյն ֆրանսերէն զրուցատրութիւնն, որ Բարիզի բարեկիրթ դասուց մէջ խօսուած ֆրանսերէն լեզուին կատարեալ հայելին է, կը պարունակէ կենաց ամեն գործողութեանց վրայ ընտանեկան, առեւտրական պէս պէ՛ս խօսակցութիւններ, քանի մը հազար ոճեր, դարձուածներ, հոմանիշ բառերու այլազան կիրառութիւնքն, տոմսակներու, փոխանակագրերու, նամակներու օրինակներ, այնպէս որ իւր բազմադիմ առաւելութեամբ զրուցատրութիւն ան միակ ուղեցոյց մը կրնայ լինել ազգային վարժարաններու ուսանողաց, ինչպէս նաեւ օգտակար առաջնորդ մը՝ ինքնընտել ուսանողաց ձեռքն։

Գին 10 դահեկան

Զիմելի Կեդրոնական գրատուն (Բ. Մ. Պոզաճեան) Զաքմազէքլար-Կոդուշ, Թիւ 56։

Ազգային վարժարանաց մասնաւոր զեզ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

ԳՐԵՑ. — Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Հրատարակիչ. — Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻՋՊԱՆԵԱՆ

Համալուար Յ. Յ. Պարոնեան էֆ. Երզնիստի քրջի արդիւնքն եղող սոյն զաւելտական վիպասանութիւնն, որ երբեմն թերթ առ թերթ հրատարակուելով մեծ ընդունելութեան արժանացած, այլ սակայն հրատարակչին կամքէն վեր պատճառներով դադարած էր, այս անգամ տպագրութիւնը ամբողջացած լինելով, կազմեալ կը վաճառուի ամէն Հայ գրաւաճառաց, եւ մասնաւորապէս Յ. Գալաֆեան եւ Սուճի Պոլոս աղաներու խանութները։

Գին 6 դրուշ

Կեդրոնատեղին է Հրատարակչին տպարանը, Կ. Պոլիս, Բիզա փաշա խան, Թիւ 3։

ՏԵՐ-ԽՄԲԱԳԻՐ

Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — Մ. ՍԱՐԳՍԱՆ

— 84 —

կրնաս արհամարել ծնողացդ բռնութիւնը՝ որ անարդար է, Վլատիմիրի վրէժը՝ որ անհնա է, Գալով պատույ զգացումին աւելի լաւ կը լինիր որ մեր միութիւնը ծնողական յարկին ներքեւ լինէր քան թէ օտար յարկի եւ թերեւս օտար երկրի մէջ... Ընկերութիւնը մեզ համար արդար դատարան մ'է, նա պիտի ըսէ մեզ համար — մարդկութեան մէջ տիրող անհիմն նախապաշարմանց դէմ՝ մարտնչող քաջ զինուորներ։ Բռնութիւնը արհամարող ու խաւարին դէմ կռուող լուսաւորութեան վեհ գինակիրներ իրենց արդար դատը կարող եղան պաշտպանել, Վլաթթօն Հիւկօ իւր մէկ դատը պաշտպանած միջոցին ըսաւ։

Ո՞վ որ իրաւունք ունի զօրաւոր է, եւ ով որ զօրաւոր, կարհամարէ բռնութիւնը, եւ ես ալ պիտի համարձակիմ ըսել «ո՞վ որ կը սիրէ, զօրաւոր է...»

«Եթէ «տիրութեան» առած լինէի գործերը ուրիշ կերպարանք կ'առնէին եւ ամեն բան շուտով վերջ կը դնար. յուսանք։

«Բռնութեանց» — պատրաստութիւններով կ'զբօղիմ որ երկու շարաթէն տեղի պիտի ունենայ. ըսել է մէկ տմիսէն քեզ մօտ պիտի լինիմ, ահ, քու շնչած օդդ պիտի շնչեմ...»

«Ձերմ համբոյրներ կը դրօշմէ»

«Վարդանման այտիցդ»

ՎԱՀԱՆ

— 81 —

վարտեց. զայն կատեայի եւս կարգացի. որչափ ուրախացաւ խեղճ աղջիկը երբ ինքն ալ նամակիդ մէջ մասնաւոր տեղ մը գրաւած ըլլալը տեսաւ, մանաւանդ մատանին զօր նուիրած էիր անոր, շատ մեծ խնդում պատճառեց, ալ խօսք չէր գտնար իր երախտագիտութիւնը մեզ յայտնելու...»

«Վլատիմիր, այդ վատը, միշտ պատնէշներ կը կանգնէ մեր միութեան առջեւ. Կանիճեմ այն գիշերները որ զքեզ երազիս մէջ չեմ տեսներ. գիշեր ու ցերեկ լուսանկարդ ձեռքէս չիջնար, միշտ կը համբուրեմ վեմ ու լայն ճակատը... բայց... քանի նայիմ քու լուսանկարիդ վրայ ակամայ սարսուռ մը կ'զգամ... ի՞նչու... քու լուսաշող պատկերիդ ստուերին մէջ Վլատիմիրի ուրուականը կը տեսնեմ։

«Ո՛հ, կը սոսկամ իւր ստուերէն իսկ. անոր ներկայութիւնը ինձ մեծ տաղուակ կը պատճառէ, վայրկեան մը երեսը չեմ կրնար նայիլ՝ ջիզերուս կը դալի ու վրաս մաքելիք կուգայ. խոյս կ'տամ իր ներկայութենէն սակայն ստուերըն զիս կը հալածէ...»

«Հրէշը անցեալ օր կատեայի յանձնած էր ինձ ուղեալ նամակ մը զոր քեզ կը յղեմ. Ահաւա՛սիկ նամակն։

«Փափկանուշ օրիորդ»

«Կին ըլլալ ու չը սիրել անկարելի է, չը